

Jan Bengtsson: *Sammanflätningar. Fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty*, Daidalos, Göteborg, 1988,

Denna kortfattade introduktion till fenomenologiens historia och tankebyggnad är den första av sitt slag i Sverige. Man förstår snabbt att Jan Bengtsson inte förutsatt sig att hinna med undertiteln digra program, utan valt en genväg; att lista upp de (fenomenologiska) verk som läsaren själv kan ta sig igenom enligt den markerade vägen, som dock inte går "från Husserl till Merleau-Ponty" utan enbart berör dessa filosofer.

Boken är uppdelad i tre avsnitt; Husserl, Merleau-Ponty och fenomenologiens inflytande på samhällsvetenskaperna.

Grundaren Edmund Husserl presenteras som den store förnyaren av 1900-talets filosofi, men även med vissa brister. Hans kritik av reduktionism, naturalism, positivism, ja överhuvudtaget allt teoretiserande utöver de objekt som ett mänskligt medvetande erfar när det "ställer in sig" på (intenderar) ett medvetandehåll, var epokgörande menar Bengtsson. Men vägen från det rena studiet av tankeinhåll och dess implicita förutsättningar till en transcendental fenomenologi hos den senare Husserl, är mindre säker tycks Bengtsson mena.

Den franske filosofen Merleau-Pontys verk följer något sökt på Husserl. Framförallt fattas Martin Heidegger som det mest betydelsefulla mellanledet, följt av Sartre. Den levda kroppen såsom kunskapsbärande och medskapande existens blir utförligt och levande beskriven. Med exempel från kärlek och skilda erfarenhetsmöjligheter av andra människor (analogi och inlevelse) blir fenomenologiens relevans mer tydlig än hos den mer torre vetenskapsmannen Husserl.

Inom psykologin fick fenomenologien inverkan genom gestaltpsykologien, vardagslivets sociologi studerat av Alfred Schütz härstammade från Husserls livsvärldsbegrepp liksom viss holländsk och tysk pedagogik.

Boken innehåller ett överflöd av litteraturhänvisningar, bl a en bibliografi om tjugoen sidor i slutet, och många namn och riktningar. Egentligen är den en idéhistorisk minixposé över fenomenologien med små diskussioner och exempel inlagda här och var. En ovan läsare blir lätt trött av alla små referat, men för den som någon gång höjt ögonbrynen över dessa svårstavade tyskers märkliga tankar, är boken en oumbärlig hjälpredda.

Om man inte som Svante Bohman i polemik med Dick Haglund i *Filosofisk tidskrift* (2/87 och 4/88) helt avvisar Husserls teorier. Bohman hänvisar till Adolf Phaléns "förkrossande kritik" från 1914 där bland annat intentionalitetsbegreppet anförs som oklart formulerat.

Husserl skilde mellan *intentio* (upplevelsen av A) och *intendum* (A som föremål för *intentio*), vilket tillsammans bildar den s k intentionalitetsakten; på krånglig svenska, riktadheten. Det stämmer därför inte att "medvetandet om A kan [. .] vara medvetandet om medvetandet om A", (FT 4/88, s 19) vilket leder till den självvotsägelse Bohman menar sig finna hos Husserl.

Vid sidan av dessa två begrepp, hade Husserl ett meningsbegrepp enligt en triad formulerad av hans lärare Frege, som benämnde triaden, namn, mening, referens. Detta motsvarar Husserls upplevelse (*intentio*), mening och objekt (i vid bemärkelse, dvs *intendum*, vars status kan vara matematiska relationer, rädsლა, musikkompositioner, omdömen, drömmar, trosföreställningar, och vanliga "ting" i rummet och tiden).

Eftersom den forskande fenomenologen i sin s k "reduktion" (senare benämnd "epoké") av yttervärlden med dess allehanda data gör medvetandet till tema och de fenomen som erfars där, bryr sig han eller hon inte om det som Svante Bohman vill att "kritisk, saklig observation" skall behandla, nämligen den för alla givna yttervärlden.

Vad frågan här gäller är analysen av hur meningsfulla objekt presenteras eller erfars i medvetandet, dess medvetandehåll. Den fenomenologiska reduktionen som är ett försök att bortse från givna, ofta teoretiskt och konventionellt belastade föreställningar. Kvar blir fenomen och dess mening, sett med nya ögon.

Bohman skriver helt korrekt, men menat som kritik av Husserl att "Distinktionen [mellan den "naturliga" och därför belastade inställningen å ena sidan, och reduktionen till fenomen å den andra] innebär att vi inte kan sägas ha sann kunskap om det som vi faktiskt upplever utan endast om upplevelsen" (s 20), och senare att "observationen förväxlas då oklart med jagets varseblivning, tänkande eller subjektiva tolkning av företeelse (s 22).

Husserls fenomenologi är ett försök att metodologiskt grunda mening i mänsklig kunskap och erfarenhet. Dess förtjänst ligger i betoningen av att all slags mening alltid konstitueras av människors medvetande anser jag, även om fenomenologi liksom andra filosofier kan sjunka ned till dogmatik.

Vill den nyfiken och ihärdige veta mer om fenomenologi vill jag rekommendera Åke Sanders metodavsnitt i avhandlingen *En tro - en livsvärld*, (Göteborg 1988) som är drygt hundra sidor längre än hela Jan Bengtssons bok, men mer krävande.

Jan Bengtsson är verksam vid filosofiska och sociologiska institutionerna vid Göteborgs universitet och har under 1988 medverkat i *Moderna samhällsteorier* red Per Månsson, samt med översättningen av Husserls *Fenomenologiens idé* (utgiven posthumt 1950), efter att ha lagt handen vid översättningen och nyredigeringen av det danska jättebandet *Vår tids filosofi*, red Paul Lübcke (sv utg 1987). □

Jan Sjunnesson